

La turmentada memòria de Henry Roth

ALFRED MONDRIA

NARRATIVA

Henry Roth, *Un trampolín de piedra sobre el Hudson*. Alfaguara. Madrid, 2000.

En la infantesa d'Ira Stigman, el protagonista d'*A merced de una corriente salvaje* i *alter ego* de Henry Roth, hi hagué un fet que provocaria un intermitent desassossec en l'autor: el trasllat de la seua família de l'homogeni i protector Lower East Side jueu de Nova York al multiracial Harlem de la segona dècada del segle XX. Tota la inseguretat, la vergonya culpabilitzadora i un irreprimible sentiment d'ignominia passarien a formar part de la fràgil i complexa personalitat de Henry Roth. Quan en aquest desconegut barri un atemorit Ira Stigman demanà ajuda a sa mare per la violència antisemita de les bandes de carrer irlandeses, amb gest d'impotència, ella li contestà al seu fill que només tenia dues possibilitats: tornar els cops de puny o que les bromes i l'humor jueu obliguessin els altres a deixar-lo tranquil. "Com vols que t'ajude? És la vella història dels jueus contra els *goyim* (gentils)".

Un agosarat Henry Roth (1906-1995) publicava el 1934 *Call it sleep (Llámalo sueño)*, Alfaguara, 1990), la història d'un jove jueu, David Scharl, des de l'arribada d'Europa a la terra promesa de les noves oportunitats, els Estats Units. La conflictiva relació amb son pare, incapaç de mantenir una feina i amb rampells violents, l'admiració edípica per la mare i el contrast del món jueu amb les altres ètnies de Nova York figuraven les línies mestres -i que posteriorment desenvoluparia en clau autobiogràfica- d'un relat admirat per tota una sèrie de generacions posteriors.

CRÍTICA MARXISTA FREDA

Aquesta novel·la rebé per part de la crítica literària marxista -tan influent i doctrinària en una bona part del segle XX- un acolliment fred: si bé s'hi reflectia la duresa de les condicions que el proletariat americà patia, la denúncia i el compromís amb la lluita de classes no hi eren tan explícits. Les emprems del magmàtic Nova York en la formació d'un xiquet jueu amb els ulls esbatanats, l'esforç estilístic i l'intent de traslladar als diàlegs la modulació dels accents dels diferents immigrants americans eren per a aquests implacables i parcials jutges literaris una qüestió me-

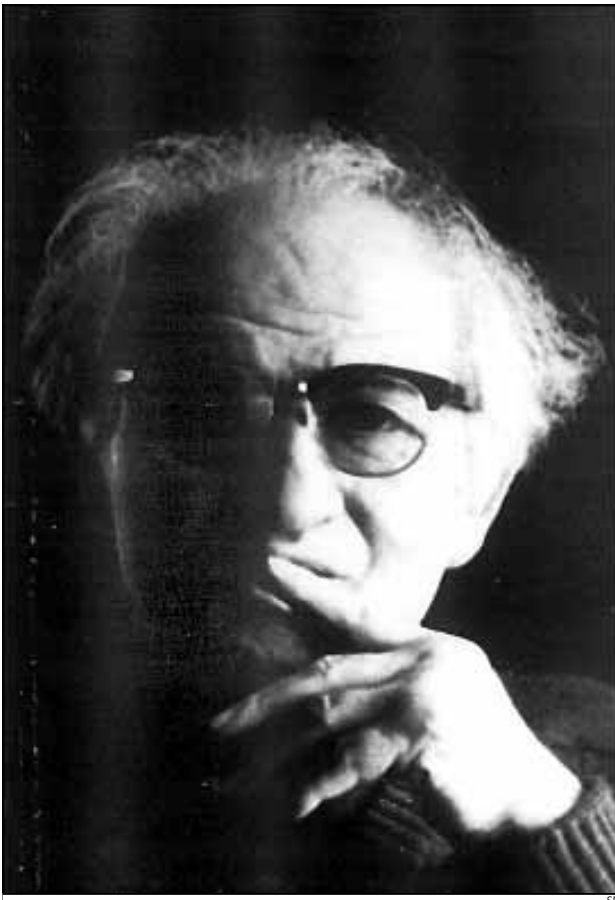
nor.

A aquestes crítiques tan esbiaixades, que un procomunista Henry Roth d'aquella època acceptà amb certa inquietud continguda, afegides a una personalitat traumatitzada pels orígens jueus i per alguns esdeveniments familiars, provocaren un silenci glacial en aquest escriptor que durà la desconcertant xifra de seixanta anys. El 1994 aparegué inesperadament el primer volum, *Una estrella brilla sobre Mount Morris Park*, de les memòries larvades que durant aquest període immens havien estat pugnant per eixir i que en trencar aquest enigmàtic mutisme reuní en forma novellada en la sèrie *A merced de una corriente salvaje*. Uns escrits impúdica-ment autobiogràfics i voluntàriament expiatoris que fins al moment d'escriure'ls obsessiren l'autor, i que tan sols atenuà lleugerament en canviar el nom al protagonista, Ira Stigman, i a la resta de membres d'aquesta família jueva. La identificació autor/narrador és tanmateix explícita.

Si el període de la infantesa i la descripció dels membres del clan familiar constitueixen el nucli del primer llibre, en la continuació que ara ens arriba -d'un total de quatre volums previstos-, *Un puente de piedra sobre el Hudson*, recorre els anys de formació d'Ira que van des de l'ensenyament secundari a la universitat. Durant aquest temps, el seu caràcter marcadament insegur necessita emmullar-se amb els amics per oblidar-se del feixuc estigma de ser jueu. L'impetuós i carismàtic Farley, velocista irlandès de les 100 iardes, i l'afable Billy Green, amb qui compartirà relaxants passejades a rem pel riu Hudson, constituïran una escapada momentània per entrar en l'Amèrica esportista i desacomplexada que Ira Stigman cercava. Com a contrast, enfront d'aquest nou món que assimilava les successives generacions d'immigrants jueus, a casa parlaven el *jiddisch*, el menjar era exclusivament *kosher*, i el canelobre s'encenia en començar el sàbat.

Amb el jove Ira, mandrós i en permanent estat de distracció,

assistim a les dificultats en els estudis, on els altres jueus conformen una massa d'alumnes delerosos i inquietos per aprendre coses noves i amb els quals se sent incapaç de competir. També podem seguir les feines que encadenarà, amb actitud cohibida i més aviat incompetent, per tal de contribuir a l'esquifida economia domèstica, i que constitueix un fresc ben atractiu del submón del somni americà: encarregat en un magatzem d'aliments i en una botiga de joguets, cobrador de tramvies o venedor de gelats en

Henry Roth va passar seixanta anys sense escriure

l'emblemàtic estadi de l'equip dels Giants. L'admiració en contemplar privilegiadament un entrenament dels ídols del beisbol quedà ràpidament esvaïda en ordenar-los l'entrenador que callaren, al crit de "fastigosos jueus!". Ira Stigman sabé que aquell mai seria el seu equip.

HARLEM, FAMÍLIA I SORDIDESA

Però a la sòrdida casa del carrer 119 de Harlem, juntament a l'idioma i les tradicions jueves que els havien acompanyat des de l'originària Galítsia, el protagonista és testimoni de les discussions inacabables del matrimoni, de les pallisses i el menyspreu del pare i de l'amor incondicional i l'esperança de la mare perquè obtinga un títol universitari i que no siga un *lemekh* (ignorant). Ara bé, des de les primeres planes s'anuncia un secret que trasbalsa la consciència del narrador. Un narrador que apareix periòdicament en el relat a través d'acotacions

i que mostra un vell Ira Stigman, artrític i presa de crisis constants, i amb la necessitat inexcusable de calmar el volcà interior cada vegada que s'acosta al passat. En aquestes aparicions reflexiona i discuteix amb ell mateix davant l'ordinador, a través de la figura d'Ecclesias, que en el fons constitueix una veu inflexible, com eixida de l'Antic Testament, i que li exigeix que el secret que l'ompli d'immundícia i de misèria moral siga revelat.

A partir d'ara el sentiment de culpa i l'esclat dialèctic s'apodera de la narració, i aquesta revelació dels fets que el enallen es repeteix angoixosament amb tota una barreja de sensacions, on tot és possible, des d'una revenja amb James Joyce -"aquest cabró és com un forat negre literari"- per la superficialitat jueva del personatge de Bloom, fins a reflexions de política actual, passant per la constatació del vell escriptor d'haver desaprofitat literàriament tot el que veié a Nova York i que després de la impactant i esperançadora primera novella emudí amb ell.

Aquest excés de reflexions -del silenci críptic a certa incontinència verbal-, els viatges permanents entre el jove i el vell Ira Stigman, i la insistència exagerada i constant del fet que turmenta el protagonista fan que en determinats moments la narració esdevinga poc fluida, entretallada, amb digressions una mica forçades. Tota aquesta eferescència esgotadora tan sols és apaivagada a través de l'amistat amb un elegant i inquiet jueu, Larry, i la seua professora de literatura, Edith, que l'introdueix en el seu cercle de poetes avantguardistes i li

fa descobrir la vocació de l'escriptura que actuarà com un ungüent pacificador en la trajectòria esbojarrada de l'autor. Un Henry Roth dividit entre mostrar la riquesa i la varietat del Nova York del primer terç del segle, amb ajustats traços impressionistes, i la necessitat d'explorar en el seu interior sense defugir l'acarament amb una culpabilitat destructiva, en aquest cas amb una prosa més sincopada.

Però fins i tot en els records més amargs, ja vell i coneixedor de la proximitat de la mort, Roth era conscient que només li quedaven dues possibles formes d'acaronar la serenitat: trencar el silenci obsessionant després de seixanta anys amb la recuperació d'aquestes torturades memòries, i tancar els ulls per poder albirar Israel i reconciliar-se amb la seua condició de jueu, perquè sabia que en obrir la mà hi tenia escrit el mapa de Jerusalem.

POESIA

La mirada del silenci

ANDREU GOMILA

Miquel Cardell, *Sota la volta de ferro*. Editorial Moll. Palma, 2000.

Amb el seu darrer poemari podríem dir que Miquel Cardell (Llucmajor, 1958) ha assolit la maduresa. Set anys després de *Material de calendari* (1993), potser ens arriba una mica tard aquest *Sota la volta de ferro*, si ens atenim al seu període d'escriptura (1991-1994), amb ganes de llegir allò de nou que ha ordit el poeta durant la segona meitat dels noranta. El ritme dels versos, la seva construcció lingüística, el seu treball introspectiu i merament poètic sonen com un xiuxiueig clar i harmoniós a cau d'orella. La seva mirada ultraista, les ganes de versemblança i la voluntat de realisme de la qual ens parlava a la declaració d'intencions (o pròleg) de l'anterior volum s'acosten a poc a poc, sense presses, com li podia haver passat abans.

SILENCIS DE MALLORCA

Divideix *Sota la volta de ferro* en quatre parts, on tracta els silencis de la seva vida i de la seva Mallorca; el terròs, la història i les tradicions que fugen; les mirades i els records; i, finalment, diverses evocacions narratives, lectures presents i la descripció d'indrets que el solquen...

Si els silencis xerrassin ho farien a través de moltes de les paraules de Cardell, a poemes com ara *Es poli*, on el silenci apareix violent, a d'altres com *La garriga de fum*, en què s'encarna en el terròs de Damià Huguet, referent indispensable per entendre molts dels seus versos. I al seu millor poema, *Hivern encès*, on exposa la seva voluntat com a poeta, després de passejar-se per un racó de la memòria, un paisatge de febrer: "d'esser tot u i, oberta la vida a les paraules, / abocar-me en un vers sobre totes les coses".

El pou apareixerà com el desllorigador de tot. Dipòsit de ressons, foscors i boques closes, aquest motiu servirà per interpretar el crit de Cardell, sense esverament, una mica resignat pel magre futur. Tot i que presentarà certa esperança en la gent, com si fos una mena de tango (dedica un poema a Astor Piazzolla) que es plany i deixa el final obert.